

HOMOFOBINIAI IR TRANSFOBINIAI NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI LIETUVOJE

LGL stebėsenos ataskaita

2013

**HOMOFOBINIAI IR
TRANSFOBINIAI
NEAPYKANTOS
NUSIKALTIMAI LIETUVOJE**

LGL stebėsenos ataskaita

2013

UDK 342.7-055.3(474.5)

Ho-174

HOMOFOBINIAI IR TRANSFOBINIAI NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI LIETUVOJE

LGL stebėsenos ataskaita 2013

Šis leidinys yra vienas iš nacionalinės LGBT teisių gynimo organizacijos LGL vykdomo projekto „Homofobinių ir transfobinių nusikaltimų Lietuvoje dokumentavimas ir stebėseną“ veiklos rezultatų.

Projektą remia tarptautinė organizacija ILGA-Europe.

Viršelio nuotrauka: *Augustas Didžgalvis*

Nuomonės, išreikštos šiame leidinyje, nebūtinai atspindi oficialią rėmėjų poziciją.

ISBN 978-609-420-337-4

© Lietuvos gėjų lyga, 2013

TURINYS

1. Įvadas.....	5
2. Neapykantos nusikaltimai Lietuvoje	9
3. Bendra statistika	15
4. Neapykantos nusikaltimai	17
4.1. Sunkūs fiziniai nusikaltimai	18
4.2. Užpuolimai ir fizinis smurtas	19
4.3. Turto sugadinimas ar sunaikinimas	22
4.4. Grasinimai ir psichologinis smurtas	25
5. Kiti neapykanta LGBTI asmenims motyvuoti incidentai.	29
6. Teisėsaugos institucijų reakcija į užfiksuotus neapykantos nusikaltimus ir kitus susijusius incidentus	33
7. Išvados ir rekomendacijos	37

RENKANT INFORMACIJĄ SIEKTA GERIAU
SUPRASTI, SU KOKIAIS NEAPYKANTOŠ
NUSIKALTIMAIS IR KITAIS INCIDENTAIS
NIEKUVOJESUSIDURiaGBILBEND-
RUOMENESNARIAI, KAIP I MINETUS
NUSIKALTIMUS BEL'INCIDENTUS REAGUOJA
VISUOMENĖ BEI TEISESAUGA.

1.

ĮVADAS

2013 m. LGL, nevyriausybinių nepelno siekianti organizacija, atstovaujanti lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių (LGBT) Lietuvos Respublikos piliečių interesams, remiama Pasaulinės lesbiečių, gėjų, biseksualių, transseksualių ir interseksualių asmenų asociacijos (ILGA) regioninio padalinio ILGA-Europe, įgyvendino projektą „Homofobinių ir transfobinių neapykantos nusikaltimų Lietuvoje dokumentavimas ir stebėseną“. Vykdamas projektą buvo atliekamas neapykantos nusikaltimų ir kitų incidentų, nukreiptų prieš homoseksualius, biseksualius, transseksualius bei interseksualius (LGBTI) asmenis, tyrimas, kurio metu nuo neapykantos nusikaltimų nukentėję arba apie tai informacijos turintys asmenys galėjo anonimiškai ir saugiai užpildyti pranešimo anketą organizacijos internetinėje svetainėje **www.lgl.lt**. Renkant informaciją siekta geriau suprasti, su kokiais neapykantos nusikaltimais ir kitais incidentais Lietuvoje susiduria LGBTI bendruomenės nariai, kaip į minėtus nusikaltimus bei incidentus reaguoja visuomenė bei teisėsauga.

Pagrindiniai rizikos faktoriai, į kuriuos buvo atsižvelgta vykdamas projektą bei rengiant šią ataskaitą – neigiamas visuomenės požiūris į LGBTI asmenis bei itin žemas pranešimų apie neapykantos nusikaltimus lygis. Remiantis Europos Sąjungos (ES) Pagrindinių teisių agentūros atliktos LGBT apklausos duomenimis, Lietuvoje beveik du trečdaliai (61%) LGBT asmenų teigia patiriantys diskriminaciją ar priekabiavimą dėl savo sek-

sualinės orientacijos ar lytinės tapatybės.¹ Tyrimo duomenimis, tai didžiausia diskriminaciją jaučiančių LGBT asmenų dalis tarp visų ES šalių (įskaitant Kroatiją). Remiantis tos pačios apklausos rezultatais, tik kas dešimtas nukentėjęs nuo neapykantos nusikaltimų praneša apie tai atitinkamoms institucijoms.² Viena dažniausiai nurodomų nesikreipimo priežasčių – nenoras atskleisti savo seksualinę orientaciją ir/ar lytinę tapatybę. Akivaizdu, jog tai sąlygoja būtent visuomenėje įsišaknijusios homofobinės, bifobinės ir transfobinės nuostatos. Panašią tendenciją galima įžvelgti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (LGKT) pateiktose metinės veiklos ataskaitose. 2012 m. ataskaitos duomenimis, skundai LGKT dėl diskriminacijos seksualinės orientacijos pagrindu sudarė viso labo 1 proc. nuo visų skundų. Buvo gauti tik du skundai, iš kurių vieną pateikė privatus asmuo, o kitą – asociacija LGL.³

Siekiant išvengti minėtų rizikos faktorių, buvo užtikrintas anketą užpildžiusių asmenų anonimiškumas. Pranešti apie įvykdytus neapykantos nusikaltimus skatinta internetinėje erdvėje publikuojant informacinius straipsnius, internetinėse svetainėse **www.lgl.lt**, **www.atviri.lt** bei **www.gayline.lt** įdiegiant nuolat matomas internetines reklamjuostes bei platinant informacinius lankstinukus neapykantos nusikaltimų tematika gausiai LGBTI asmenų lankomose vietose, pvz., *Baltic Pride* 2013 renginių metu, Tarptautinės dienos prieš homofobiją ir transfobiją (IDAHO) proga organizuotame kino ir diskusijų vakare, Nacionalinio lygybės ir įvairovės foru-

1 EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey: results at a glance. European Union Agency For Fundamental Rights, 2013. P. 15.

2 *Ibid.* P. 20.

3 Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2012 m. ataskaita.
<<http://www.lygybe.lt/download/92/Igkt%20ataskaita%202012%20aktuali.docx>> [žiūrėta: 2013-11-04].

mo (NLJF) įvairiuose Lietuvos miestuose organizuotuose „Įvairovės alėjos“ renginiuose bei kitur.

Projekto tikslas – siekti efektyvesnio ir kokybiškesnio neapykantos nusikaltimų LGBTI asmenų atžvilgiu ikiteisminio tyrimo atlikimo, skatinti glaudesnę bendradarbiavimą tarp nevyriausybinių organizacijų, policijos bei prokuratūros pareigūnų, raginti nukentėjusius ar informacijos apie įvykdytus neapykantos nusikaltimus turinčius asmenis pranešti apie juos teisėsaugos institucijoms. Ilgalaikėje perspektyvoje projektu siekiama lytinio tapatumo, kaip vieno iš neapykantos nusikaltimų pagrindų, įtraukimo į teisės aktus, numatančius atsakomybę už minėtas veikas, taip pat konkrečios metodikos, numatančios, kaip turi būti elgiamasi su neapykantos nusikaltimų aukomis ar liudininkais tapusiais asmenimis, parengimas.

Projekto tikslinė grupė apėmė tiek save kaip LGBTI identifikuojančius, tiek dėl asociatyvios (kuomet nukentėjęs yra susijęs su LGBTI asmeniu ar jų grupe) ar priskirtosios (pasireiškiančios ir tais atvejais, kai asmeniui nepagrįstai priskiriami tam tikri požymiai) diskriminacijos nukentėjusius asmenis bei įvykdytų neapykantos nusikaltimų liudininkus, taip išplečiant galimą gautų užpildytų anketų skaičių. Tyrimas vykdytas 2013 m. kovo – lapkričio mėnesiais.

NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI – TAI NE
TIKKURSTYMAS PRIEŠ TAM TIKRAIS
BAUDŽIAMAJAME KODEKSE NUMATYTAIS
GRUBINES PRIKLAUSOMYBES POZYMIAIS
PASIZYMINCIUS INDIVIDUUS, ŽMONIŲ
GRUPES AR JIEMS PAGRISTĄ AR
NEPAGRISTĄ PRISKIRIAMUS INDIVIDUS,
NEAPYKANTOS JIEMS SKATINIMAS, JŲ
NIEKINIMAS, KITOKS MENKINIMAS,
PSICHOLOGINIS AR FIZINIS SMURTAS
PRIEŠ JUOS, BET IR NUSIKALTIMAI
TOKIŲ ŽMONIŲ GRUPIŲ AR JŲ NARIŲ
NUOŠAVYBEI, PASIREIŠKIANČYS
VANDALIZMU, ĮVAIRIAIS SPUOLIAIS
PRIEŠ TAM TIKROS ŽMONIŲ GRUPES
(BENDRUOMENES) CENTRUS, MALDOS
NAMUS IR PAN.

2.

NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI LIETUVOJE

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros metodinėse rekomendacijose dėl neapykantos nusikaltimų tyrimo ypatumų, neapykantos nusikaltimai apibrėžiami kaip visos nusikalstamos veikos, padarytos prieš asmenį, visuomenę, turtinę nuosavybę, jeigu šios veikos motyvuotos teisės pažeidėjo (kaltininko) išankstinių, prietarais ar stereotipais grįstų neigiamų nuostatų dėl individo ar žmonių grupės rasinės, etninės, tautinės kilmės, religijos, lyties, seksualinės orientacijos, amžiaus, socialinės padėties, neįgalumo, įsitikinimų ar pažiūrų.⁴ Neapykantos nusikaltimai – tai ne tik kurstyamas prieš tam tikrais baudžiamajame kodekse numatytais grupinės priklausomybės požymiais pasižyminčius asmenis, žmonių grupes ar jiems pagrįstai ar nepagrįstai priskiriamus individus, neapykantos jiems skatinimas, jų niekinimas, kitoks menkinimas, psichologinis ar fizinis smurtas prieš juos, bet ir nusikaltimai tokių žmonių grupių ar jų narių nuosavybei,

⁴ Valentukevičius, R. Metodinės rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistinėmis, ksenofobinėmis, homofobinėmis ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų, 2009.

<<http://www.prokuraturos.lt/LinkClick.aspx?fileticket=Kr5pGEIdIAH0=&tabid=166>> [žiūrėta: 2013-11-04] P. 3.

pasireiškiantys vandalizmu, įvairiais išpuoliais prieš tam tikros žmonių grupės (bendruomenės) centrus, maldos namus ir pan.⁵

Minėtoje rekomendacijoje pabrėžiama, jog neapykanta motyvuotos nusikalstamos veikos skiriasi nuo kitų nusikalstamų veikų savo poveikiu ir padariniais (tiek materialaus, tiek ir nematerialaus pobūdžio) nukentėjusiems pavieniams individams ar žmonių grupėms. Neapykanta motyvuotų nusikalstamų veikų socialinis žalingumas išsiskiria ne tiek fizine ar turtine, kiek itin didele moraline žala nukentėjusiajam. Tokiomis nusikalstamomis veikomis kėsinamasi į asmens savybes, sudarančias jo tapatybės šerdį. Tokiu būdų paneigiama asmens laisvė ir orumas – vienos pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių. Tokiomis nusikalstamomis veikomis bauginamas ir žeminamas ne tik atskiras individas, bet ir visi tai pačiai visuomenės grupei (bendruomenei) priklausantys asmenys. Neapykantos išpuoliai dažnai yra išskirtinai žeidžiantys, žiaurūs, įžūlūs, padaromi viešose vietose, matomi, todėl daro neigiamą poveikį ne tik viešajai tvarkai, visuomenės saugumui, bet ir formuoja (ar gali suformuoti) dažnai nepagrįstai neigiamas visuomenės nuostatas, neigiamą požiūrį į tam tikras žmonių grupes ar jų narius. Jie taip pat gali išprovokuoti, sukurstyti keršto protrūkius, masinius neramumus ar kitokių darniai visuomenės sanklodai ir jos narių tarpusavio sugyvenamumui žalingų įvykių pavojų.⁶

Nagrinėjant pateiktą neapykantos nusikaltimų apibrėžimą svarbu pažymėti, jog tam, kad veika būtų kvalifikuota kaip neapykantos nusikaltimas, ji nebūtinai turi būti padaryta prieš tam tikrais požymiais realiai pasižymintį asmenį ar asmenų grupę. Užtenka, jog minėtus požymius kaltininkas

⁵ Valentukevičius, R., 2009. P. 4.

⁶ *Ibid.* P. 4.

asociatyviai pats priskirtų nukentėjusiajam, t.y. nesvarbu, ar neapykantos motyvas turėjo realų pagrindą ar ne. Svarbu tik tai, jog šis motyvas egzistuotų. Taip pat reikia turėti omenyje, jog nukentėjusysis pats ne visada savarankiškai gali atpažinti neapykantos motyvą, tad subjektyvus asmens situacijos vertinimas taip pat neturėtų būti esminis faktorius, kvalifikuojant nusikalstamą veiklą kaip neapykantos nusikaltimą.

Galiausiai, kalbant apie LGBTI asmenų teises, atkreiptinas dėmesys į tai, jog rekomendacijose yra pateiktas baigtinis požymių, kuriais gali būti motyvuotas neapykantos nusikaltimas, sąrašas, tačiau jame nėra išskiriamas asmens lytinio tapatumo pagrindas.

Atsakomybę už neapykantos nusikaltimus Lietuvoje įtvirtina Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau - Kodeksas). Kodekso 60 straipsnio (atsakomybę sunkinančios aplinkybės) 1 dalies 12 punktą numato, jog nusikaltimas laikomas padarytu sunkinančiomis aplinkybėmis, jei veika įvykdyta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. To paties straipsnio 2 dalis nurodo, jog, skirdamas bausmę, teismas neatsižvelgia į tokią atsakomybę sunkinančią aplinkybę, kuri įstatyme jau yra numatyta kaip nusikaltimo sudėties požymis. Pavyzdžiui, teismas neatsižvelgtų į minimas sunkinančias aplinkybes skirdamas bausmę už Kodekso 170 straipsnyje (kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę) numatytas veikas. Pastaroji norma baudžiamąją atsakomybę numato tam, kas, dėl aukščiau minėtų priežasčių:

- turėdamas tikslą platinti gamino, įsigijo, siuntė, gabeno, laikė **dalykus, kuriuose tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti** žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį;

- **viešai tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti** žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį;
- **viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti** su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu.

Kadangi neapykantos nusikaltimui būdingi motyvai šiame straipsnyje numatyti kaip nusikaltimo sudėties požymiai, skirdamas bausmę teismas kartu netaikys Kodekso 60 straipsnio 1 dalies 12 punkto. Kitos Kodekso normos, šiuos motyvus numatančios kaip nusikaltimo sudėtį, yra: 129 straipsnio (nužudymas) 2 dalies 13 punktas, 135 straipsnio (sunkus sveikatos sutrikdymas) 2 dalies 13 punktas, 138 straipsnio (nesunkus sveikatos sutrikdymas) 2 dalies 13 punktas, 169 straipsnis (diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės), 170¹ straipsnio (grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla) 1 dalis.

Kita vertus, skiriant bausmę už, pavyzdžiui, Kodekso 140 straipsnyje (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas) numatytas veikas, jei jos buvo padarytos dėl bent vieno iš neapykantos motyvų, teismas kartu taikytų ir Kodekso 60 straipsnio 1 dalies 12 punktą, o nusikaltimas būtų laikomas padarytu sunkinančiomis aplinkybėmis (šiuo atveju – neapykantos nusikaltimu).

Pastebėtina, jog nė viena iš išvardytų Kodekso nuostatų, kaip ir aukščiau aptartos Generalinės prokuratūros metodinės rekomendacijos, neapima lytinio tapatumo pagrindo. Pažymėtina, jog Lietuvoje apskritai nė vienas nacionalinės teisės aktas aiškiai nedraudžia diskriminacijos dėl lytinio tapatumo.⁷ Visa tai leidžia abejoti, ar transfobiniais motyvais grįsta nu-

⁷ Europos Tarybos Ministrų komiteto Rekomendacijos CM/Rec(2010)5 valstybėms narėms dėl priemonių kovai su diskriminacija seksualinės orientacijos ar

sikalstama veika būtų kvalifikuojama pagal bent vieną iš aukščiau išvardintų normų kaip neapykantos nusikaltimas. Vis dėlto reikėtų pažymėti, jog Lietuva yra įsipareigojusi iki 2015 m. lapkričio 16 d. į savo nacionalinę teisę perkelti Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvą 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai. Direktyvoje nurodoma, jog smurtas, nukreiptas prieš asmenį dėl asmens lyties, lytinės tapatybės ar lytinės raiškos arba nuo kurio neproporcingai dideliu mastu kenčia tam tikros lyties asmenys, yra suprantamas kaip smurtas dėl lyties.

Kalbant apie neapykantos nusikaltimų kvalifikavimą įvairiose jurisdikcijose, svarbu pažymėti, jog šio klausimo praktika nėra vienoda. Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvoje neapykantos nusikaltimais bendrąja prasme yra laikomos visos nusikalstamos veikos, padarytos prieš asmenis, jų grupę ar jiems priklausančią nuosavybę, jeigu šios veikos yra motyvuotos teisės pažeidėjo (kaltininko) išankstinių, prietarais ar stereotipais grįstų neigiamų nuostatų dėl tam tikro individo ar žmonių grupės rasinės, etninės, tautinės kilmės, religijos, lyties, seksualinės orientacijos, amžiaus, socialinės padėties, neįgalumo, įsitikinimų ar pažiūrų. Tuo tarpu Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuras (ODIHR) neapykantos kurstymo nepriskiria neapykantos nusikaltimams.⁸ Organizacija laikosi pozicijos, jog neapykantos nusikaltimą sudaro du pagrindiniai elementai: 1) teisei priešinga veika ir 2) neapykantos motyvas. ESBO biuras teigia, jog neapykantos kurstymą be neapykantos motyvo sudaro tik kalbos elementas, kuris pats savaime nėra pripažįsta-

lytinio tapatumo pagrindais įgyvendinimo stebėsenos dokumentinė ataskaita. Lietuvos gėjų lyga, 2013. P. 13.

8 OSCE ODIHR „Hate crimes Laws Practical Guide“, 2009. <<http://www.osce.org/odihr/36426>> [žiūrėta: 2013-11-04]. P. 25.

mas nusikalstama veika. Kita vertus, organizacijos nuomone, kurstymas fiziškai smurtauti ar susidoroti su žmonėmis dėl tam tikrų jiems priskiriamų požymių visgi yra neapykantos nusikaltimas.⁹

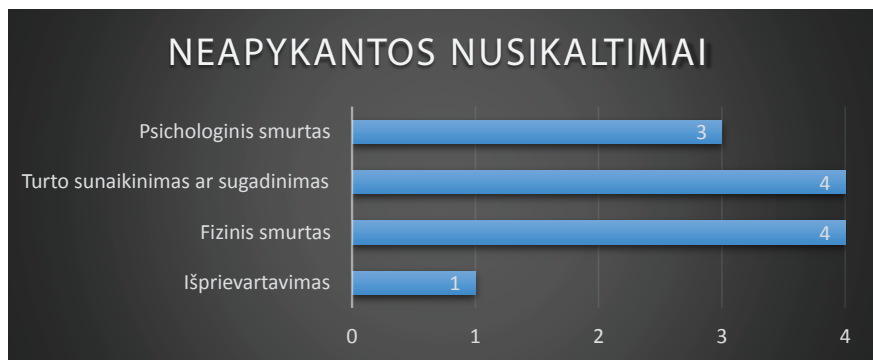
Pažymėtina, jog šioje ataskaitoje neapykanta motyvuoti incidentai klasifikuojami remiantis ODIHR metodika, juos skirstant į neapykantos nusikaltimus bei kitus neapykanta LGBTI asmenims motyvuotus incidentus.

⁹ Neapykantos kurstymas Lietuvoje: Dažniausiai užduodami klausimai. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011. P. 25.

3.

BENDRA STATISTIKA

Viso tyrimo metu buvo gautos 24 pilnai užpildytos nukentėjusiojo bei 19 liudininko anketų. Trys iš šių anketų buvo įvertintos kaip melagingos. Tyrimo metu tinkamai užpildyta dvylika anoniminių internetinės apklausos formų apie 2013 metų sausio – lapkričio mėnesiais įvykusius neapykantos nusikaltimus. Buvo užfiksuotas vienas išprievartavimo, keturi fizinio smurto, keturi turto sugadinimo ir trys psichologinio smurto atvejai.

Septyniose situacijose nukentėjo vyrai, dviejose – moterys, vienu atveju nukentėjo transseksualus asmuo, dviem – LGBTI teisių gynimo organizacijos ar su jomis bendradarbiaujančios įmonės.

Tarp nukentėjusiųjų – vienas heteroseksualus, du biseksualūs ir septyni homoseksualūs asmenys. Nukentėjusiųjų amžius – nuo 13 iki 50 metų (amžiaus vidurkis – 26 metai).

Vienas incidentas užfiksuotas mokymo įstaigoje, vienas – namų aplinkoje, du incidentai įvyko darbovietėje, vienas – internetinėje erdvėje, septyni – kitoje viešojo vietoje.

Trimis atvejais nukentėję asmenys kreipėsi medicininės, penkiais – psichologinės pagalbos. Dviem atvejais psichologinės pagalbos buvo kreiptasi į psichologą, vienu – į emocinės pagalbos liniją, dar dviem atvejais pagalbos buvo ieškota draugų rate. Iš dvylikos tik penkiais atvejais apie incidentą buvo pranešta teisėsaugos institucijoms.

Septyniais atvejais apie įvykdytą neapykantos nusikaltimą pranešė nukentėję, penkiais – liudininkai ar kiti informacijos apie įvykį turintys asmenys.

4.

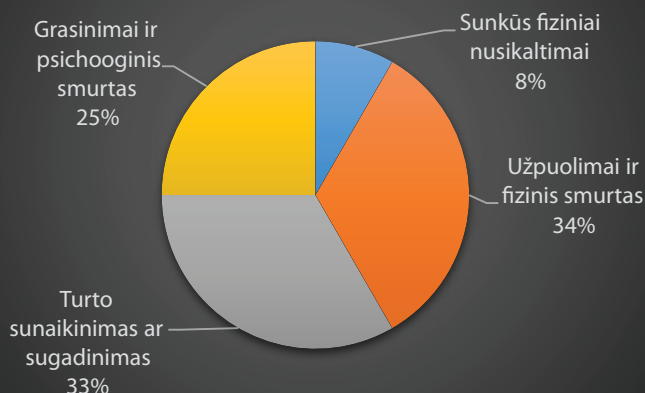
NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI

Šiai grupei ataskaitoje priskiriamos veikos, laikomos neapykantos nusikaltimais daugelio Europos valstybių nacionalinėje teisėje. Savo ruožtu, užfiksuoti ir šiai grupei priskiriami incidentai pagal veikos pobūdį skirstomi į: žmogžudystę, sunkius fizinius nusikaltimus, užpuolimus ir fizinį smurtą, turto sunaikinimą ar sugadinimą, padegimą, grasinimus ir psichologinį smurtą.

Pažymėtina, jog sunkiems fiziniams nusikaltimams gali būti priskiriamas seksualinis smurtas, bet koks užpuolimas, galintis sunkiai sutrikdyti sveikatą ar sukelti pavojų gyvybei, užpuolimas naudojant ginklą, pagrobimas bei kitos panašios veikos. Užpuolimų ir fizinio smurto kategorijai priskiriami likę atvejai, kurių neapima prieš tai minėta veikų grupė. Grasinimų ir psichologinio smurto kategorijai priskiriami aiškūs ir tikslingi grasinimai, asmens persekiojimas, šmeižtas, šantažas, patyčios ir kiti susiję incidentai.

Kaip jau minėta, tyrimo metu užfiksuota dvylika 2013 m. įvykusių neapykantos nusikaltimų atvejų. Užfiksuotas vienas išprievartavimo, keturi fizinio smurto, keturi turto sugadinimo ir trys psichologinio smurto atvejai.

NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI

4.1. Sunkūs fiziniai nusikaltimai

Homofobinių ir transfobinių neapykantos nusikaltimų ir kitų incidentų prieš LGBTI asmenis Lietuvoje tyrimo metu buvo nustatytas vienas atvejis, priskirtinas sunkių fizinių nusikaltimų kategorijai. Nukentėjęs asmuo yra 29 metų vyras, neslepiantis savo seksualinės orientacijos. Apklausos anketoje nurodoma, jog nukentėjusįjį didmiestyje pasibaigus darbo laikui užpuolė ir išprievartavo trys asmenys, su kuriais nukentėjęs yra susijęs darbo santykiais (asmuo jiems yra pavaldus ar nuo jų priklausomas darbo srityje). Anketoje teigiama, jog minėta veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmeniui dėl jo seksualinės orientacijos ir tautybės. Tai, jog nusikaltimas buvo įvykdytas dėl minėtų motyvų, rodo nusikaltimo metu nukentėjusiojo atžvilgiu išsakyti necenzūriniai žodžiai („pyderas“), dažnai vartojami niekinamai atsiliepiant apie LGBTI asmenis. Kadangi asmuo yra atviras apie savo seksualinę orientaciją, manytina, jog nusikaltimo vykdytojams ji buvo žinoma. Be to, nusikaltimo vykdytojai greta necenzūrinių

išsireiškimų apie asmens seksualinę orientaciją aiškiai įvardijo ir asmens tautybę. Ši aplinkybė leidžia teigti, jog veika taip pat buvo padaryta siekiant išreikšti neapykantą konkrečios tautybės asmenims.

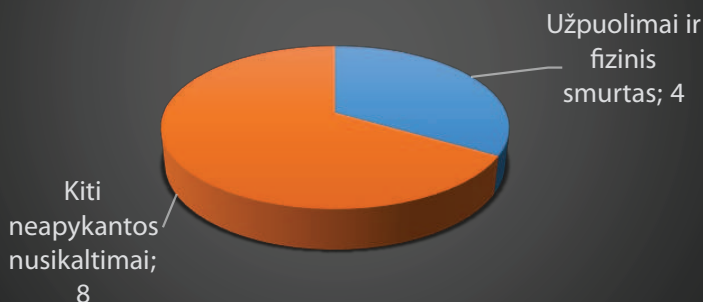
Pažymėtina, jog nukentėjusysis apie minėtą incidentą nepranešė policijai, kadangi su nusikaltimo vykdytojais yra susijęs darbo santykiais. Pavaldu-
mas ar priklausomumas darbo srityje dažnai gali kelti papildomą baimę, jog pranešimas apie įvykį (nusikaltimą) gali turėti neigiamų su darbo san-
tykiais susijusių pasekmių, pavyzdžiui, neigiamai psichologiškai veikiančios aplinkos darbo aplinkoje atsiradimas ar atleidimas iš darbo. Minėtos aplin-
kybės tik dar labiau prisideda prie itin žemo pranešimų apie diskriminaciją ar neapykantos nusikaltimus LGBTI asmenų atžvilgiu skaičiaus, užkrauda-
mos minėtiems asmenims dar didesnę psichologinę naštą.

4.2. Užpuolimai ir fizinis smurtas

Fizinio smurto prieš LGBTI asmenis atvejai sudarė trečdalį visų tyrimo metu gautų duomenų apie įvykdytus neapykantos nusikaltimus. Buvo už-
fiksuoti keturi fizinio smurto atvejai, kurių metu nukentėjo trys homosek-
sualūs vyrai bei viena homoseksuali moteris. Nukentėjusiųjų amžius – nuo
15 iki 29 metų.

Vienas fizinio smurto atvejis buvo tiesiogiai susijęs su asmens aktyvia vei-
kla LGBTI judėjime bei reguliariu dalyvavimu LGBTI asmenims skirtuose
renginiuose. Mergina, LGBTI teisių aktyvistė, viešojo didmiesčio vietoje
tamsiu paros metu buvo sumušta dviejų juodai apsirengusių, militaristi-
nio stiliaus avalyne avinčių, skaromis bei gobtuvais veidus prisidengusių
jaunuolių. Įvykio metu merginai buvo sugriebta už kaklo, suduoti smūgiai
į veidą bei saulės rezginį, makiažu išsteptas veidas, panaudota įžeidžianti

UŽPUOLIMAI IR FIZINIS SMURTAS

leksika ("homikė", „faggot“). Be fizinių kūno sužalojimų nukentėjusiajai pasireiškė nervinis drebulys, baimė. Mergina į policiją nesikreipė, kadangi nemanė, jog teisėsaugos institucijos galėtų nustatyti nusikaltimą padariusių asmenų tapatybes. Psichologinės pagalbos į specialistus kreiptasi nebuvo, apie įvykį nukentėjusioji pranešė tik LGBTI teises atstovaujantčiai vietinei organizacijai.

Taip pat pranešta apie atvejį, užfiksuotą po 2013 m. liepos 27 d. Vilniuje vykusių *Baltic Pride* 2013 eitynių „Už lygybę“. Viena sostinės mikrorajonų apie 25 metų amžiaus vyras buvo užpultas maždaug 6-8 asmenų grupės. Minėti asmenys ėmė grasinti nukentėjusiajam, vėliau panaudojo fizinį smurtą (mėtė akmenis, mušė). Kaip vienas iš nusikaltimo vykdytojus išskiriančių požymių buvo įvardintas aprangos stilius (asmenys vilkėjo sportinio tipo drabužius). Anketoje nurodoma, jog asmuo reguliariai lankosi tarp LGBTI asmenų populiariose susibūrimo vietose, yra atviras apie savo seksualinę orientaciją artimiausiems šeimos nariams bei draugams.

Iš pateiktų duomenų darytina išvada, jog nukentėjęs kitų asmenų gali būti priskirtas LGBTI bendruomenei dėl savo išvaizdos. Tikėtina, jog būtent tai ir galėjo paskatinti minėtą nusikaltimą, kartu atkreipiant dėmesį į *Baltic Pride* 2013 metu padažnėjusius išpuolius bei agresyvius pasisakymus viešojoje erdvėje LGBTI asmenų atžvilgiu. Pažymėtina, jog apie įvykį buvo pranešta policijai, tačiau, atvykusių pareigūnų teigimu, nebuvo prasmės surašyti pareiškimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog policijos pareigūnų reakcija buvo įvardinta kaip pajuokianti, o šalia įvykio vietos buvę asmenys nesiėmė jokių veiksmų, galėjusių padėti nukentėjusiajam. Svarbu pabrėžti, jog visuomenės abejingumas panašių išpuolių akivaizdoje, nesiėmimas jokių priemonių bandant jiems užkirsti kelią ne tik leidžia atsirasti konkrečioms neigiamiems padariniams, bet ir sukuria terpę, kurioje atitinkami prieš įvairias visuomenės grupes nukreipti veiksmai yra laikomi priimtinais ir toleruotinais. Aiškus neapykantos nusikaltimų pasmerkimas visuomenėje bei pagalba nukentėjusiajam yra itin svarbi priemonė, siekiant sumažinti tokių išpuolių skaičių.

Kito užfiksuoto įvykio metu nukentėjusiuoju tapo vienas Lietuvoje žinomas pramogų pasaulio atstovas – dainininkas Ruslanas Kirilkinas. Vasario 24 d. Aukštadvario Žemės ūkio mokykloje vykusio atlikėjo koncerto metu prie scenos priėjęs vyras panaudojo necenzūrinius, LGBTI asmenis įžeidžiančius, žodžius („Pederastai nekoncertuos Aukštadvaryje“) ir metė į muzikantą du kiaušinius. Dainininkui buvo nežymiai sutrikdyta sveikata, padarytas kairiojo smilkinio, kairio skruosto–viršutinės lūpos sumušimas. Atlikėjas išvežtas į ligoninę, vėliau paleistas gydytis ambulatoriškai. Incidente dalyvavo ir daugiau asmenų, padėjusių muzikantą sužalojusiam vyrui pasišalinti iš įvykio vietos. Dėl minėto įvykio buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Vertėtų prisiminti, jog būtent tokiais neapykantos nusikaltimais bauginamas ir žeminamas ne tik konkretus asmuo, bet ir visi LGBTI ben-

druomenės nariai. Minimui atveju išpuolis įvykdytas viešojoje vietoje, buvo gerai matomas, jį plačiai aprašė žiniasklaida, todėl greta tiesioginių padarinių nukentėjusiajam yra formuojamas (ar gali susiformuoti) neigiamas visuomenės požiūris į LGBTI asmenis. Pažymėtina, jog, skirtingai nei prieš tai aptarto atvejo metu, ne visi įvykio vietoje buvę liudininkai elgėsi pasyviai. Dalis asmenų neigiamai atsiliepė apie išpuolį įvykdžiusį asmenį, ragino kviešti policijos pareigūnus.

Dar vienas anketoje užfiksuotas fizinio smurto atvejis išsiskiria tuo, jog išpuolis įvyko namų aplinkoje. Nukentėjęs asmuo – 22 metų, nuo šeimos savo homoseksualios orientacijos neslepiantis vyras. Jam bei kitiems šeimos nariams kartu gyvenantis apie 10 metų už jį vyresnis brolis, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, išsakė įžeidimus, grasinimus susidoroti bei prieš minėtus asmenis panaudojo fizinį smurtą. Homofobinį incidento motyvą rodo tai, jog greta fizinio smurto nukentėjusiojo atžvilgiu buvo išsakyta žodinė agresija, pasireiškusį konkrečiais, LGBTI asmenis įžeidžiančiais žodžiais („gaidžiai, pyderai“). Atkreiptinas dėmesys, jog nukentėjęs neslepia savo seksualinės orientacijos bei fakto, jog artimai draugauja su kitu tos pačios lyties asmeniu. Anketoje nurodoma, jog nukentėjęs kreipėsi į psichologinės pagalbos internetu/telefonu liniją. Taip pat nurodoma, jog buvo kreiptasi į policijos pareigūnus. Anot nukentėjusiojo, agresyviai nusiteikęs asmuo buvo išvežtas išsiblaivyti, tačiau ikiteisminis tyrimas dėl minėto atvejo pradėtas nebuvo.

4.3. Turto sugadinimas ar sunaikinimas

Kartu su fiziniu smurtu, turto sugadinimas, sunaikinimas arba aprašinėjimas yra dažniausiai anketoje minimos neapykantos nusikaltimų rūšys, kar-

tu sudarančios du trečdalius visų užfiksuotų pranešimų. Tyrimo metu pranešta apie keturis turto sugadinimo, sunaikinimo ar aprašinėjimo atvejus, iš kurių trys buvo tiesiogiai susiję su asociacijos LGL ar kitų pavienių LGBTI teisių aktyvistų vykdoma veikla. Dviejuose situacijose nukentėjo LGBTI teisėms atstovaujančios organizacijos ar su jomis dirbančios įmonės, dviejuose - privatūs asmenys. Pastaraisiais atvejais nukentėjo vienas maždaug penkiasdešimties metų vyras bei viena save transseksuale identifikuojanti nepilnametė mergina.

Vienas iš incidentų susijęs su asociacijos LGL bei tarptautinės nevyriausybinės žmogaus teisių organizacijos *Amnesty International* vykdyta reklaminių plakatų Vilniaus mieste kampanija. Maždaug keturiasdešimtyje sostinės vietų (viešojo transporto stotelėse bei reklaminiuose stenduose) buvo iškabinti plakatai su juose pavaizduota vaivorykštės spalvų širdimi (simbolizuojančia žodį „meilė“) bei užrašu „Tai – žmogaus teisė“. Jau kitą rytą buvo pastebėti keturi juodos spalvos *graffiti* išpailę reklaminiai stendai. Susisiekus su plakatus platinančia įmone buvo gauta informacija, jog per vieną dieną nuo plakatų pasirodymo mieste buvo apgadinta apie pusė

visų reklaminių stendų ir transporto stotelių. Minėti objektai buvo aprašinėti įvairaus pobūdžio, dažnai necenzūrinėmis frazėmis, nukreiptomis prieš LGBTI asmenis ir/ar jų teises ginančius aktyvistus („ne pydar“, „loxy“). Taip pat buvo pastebėti nepadoraus pobūdžio piešiniai (vyriškos genitalijos). Panašūs atvejai kartojosi visos dvi savaitės trukusios kampanijos metu. Be aprašinėjimų ant stendų taip pat buvo pastebėti baltame popieriaus lape atspausdinti ir išklijuoti piešiniai, vaizduojantys du analinį lytinį aktą atliekančius asmenis. Piešinys pavaizduotas raudoname apskritime ir perbrauktas raudona linija, taip simbolizuojant priešišumą homoseksualių asmenų atžvilgiu. Apie įvykius buvo nuolatos pranešama bendrovei, prižiūrinčiai stendus (pranešė tiek privatūs asmenys, tiek asociacija LGL), kuri inicijavo stendų aprašinėjimų nuvalymą. Apie tai, ar bendrovė kreipėsi į teisėsaugos institucijas, duomenų nėra.

Kiti du su aktyviu įsitraukimu į LGBTI teisių judėjimą susiję turto sugadinimo atvejai – asmens, dalyvavusio *Baltic Pride* 2013 eitynėse „Už lygybę“, kiaušiniais apmėtytas ir sugadintas išeiginis kostiumas bei prieš rugsėjo 18 d. šalia Rusijos Federacijos ambasados surengtą mitingą centrinėje sostinės gatvėje prie aktyvistų pribėgusio nepilnamečio staigiai peiliu perrežta ir sugadinta vaivorykštės spalvų vėliava. Nė vienu iš minimų atvejų į policijos pareigūnus kreiptasi nebuvo. Apie sugadintą vaivorykštės spalvų vėliavą aktyvistai pranešė žurnalistams, informacija apie įvykį pasirodė žiniasklaidos priemonėse.

Paskutinis užfiksuotas turto sunaikinimo ar sugadinimo atvejis nutiko mokymo įstaigoje. Anketoje teigiama, jog 13 metų moksleivė buvo persekiojama, prieš ją panaudota žodinė agresija bei sugadintas ar sunaikintas jos turtas. Nurodytas veikos padarymo motyvas – nukentėjusiosios išvaizda, neatitinkanti socialiai sukonstruotų moteriškai lyčiai priskiria-

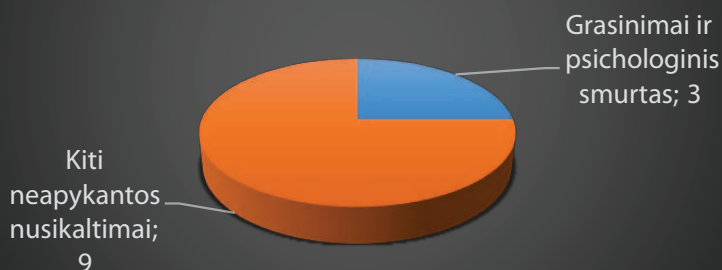
mų elgesio ar išvaizdos normų. Apie minimą motyvą galima spręsti iš to, jog įvykio metu nukentėjusiosios atžvilgiu buvo išsakytos su jos tapatybe susijusios paniekinančios frazės („transvestitas“, „duchas“, „pyderas“). Tikslus veiką atlikusių asmenų skaičius ir amžius nenurodytas, tačiau iš pateiktų duomenų galima spręsti, jog tai – vyresnio nei nukentėjusioji amžiaus moksleiviai. Pažymėtina, jog nukentėjusioji dėl minėto įvykio patyrė žalą asmeniniam ir socialiniam gyvenimui, tai atsiliepė jos mokymosi sąlygoms bei rezultatams. Psichologinės pagalbos mergina neieškojo, į policijos pareigūnus taip pat nesikreipė. Nesikreipimo priežastys – nenurodytos.

Atkreiptinas dėmesys, jog nuo neapykantos nusikaltimų tiesiogiai nukentėti gali ne tik tam tikrais požymiais pasižyminti asmenų grupė ar jai priskiriami asmenys. Pateiktų situacijų analizė rodo, jog dėl šalyje vyraujančios homo-, bi- ir transfobinės atmosferos, išpuoliai gali būti nukreipti prieš bet kokią viešo pobūdžio informaciją, susijusią su LGBTI klausimu. Net ir toleranciją skatinančios socialinės kampanijos dalies visuomenės yra sutinkamos itin priešišškai.

4.4. Grasinimai ir psichologinis smurtas

Greta kitų anketoje užfiksuotų neapykantos nusikaltimų, tyrimo metu pranešta apie įvykius, galimai kvalifikuotinus kaip psichologinio smurto atvejais. Pažymėtina, jog psichologinis smurtas gali apimti tokias veikas, kaip aiškiai išreikšti ir realūs grasinimai, asmens persekiojimas, nepageidaujami skambučiai, laiškai ar žinutės, šmeižtas, privataus gyvenimo detalių atskleidimas, šantažas, patyčios ir pan. Viso buvo užfiksuoti trys psichologinio smurto atvejai, kurių metu nukentėjo viena homoseksuali moteris,

GRASINIMAI IR PSICHOLOGINIS SMURTAS

vienas homoseksualus ir vienas biseksualus vyrai. Nukentėjusių amžius – nuo 25-erių iki 28-erių metų.

Pirmoji veika susijusi su asmens privataus gyvenimo faktų paviešinimu naudojantis internetinės sklaidos priemonėmis. Nukentėjusioji – 25 metų homoseksuali moteris, reguliariai dalyvaujanti LGBTI teisių tematikai skirtuose renginiuose bei reguliariai besilankanti LGBTI asmenų tarpe populiariose susibūrimo vietose. Moteris apie savo seksualinę orientaciją yra atvira išskirtinai savo draugams bei LGBTI bendruomenės nariams. Incidento tipas – seksualinės orientacijos išviešinimas, asmens duomenų panaudojimas klastojant internetines anketas. Apie incidentą pranešusio (-ios) liudininko (-ės) teigimu, nukentėjusioji buvo persekiojama internete – informacija apie jos dalyvavimą LBT moterų stovykloje ir su tuo susijęs video įrašas, patalpintas internetinėje svetainėje „Youtube“, buvo anonimiškai persiųstas jos darbdaviams, siekiant, jog šie sužinotų apie darbuotojos seksualinę orientaciją. Teigiama, jog laiškas darbdaviams buvo bjauraus turinio. Vėliau, naudojant nukentėjusiosios asmens duomenis bei nuotrauką

kas iš LGBTI asmenims skirtų renginių, be jos žinios buvo sukurta anketa internetinių pažiūrų svetainėje. Informacijos apie veiką įvykdžiusį asmenį ar asmenų grupę nėra pateikta, kadangi liudininkas (-ė) minėtos informacijos neturi. Teigiama, jog įvykio liudininkų nukentėjusioji buvo paraginta kreiptis į policiją, pranešti LGBTI teises atstovaujančioms organizacijoms. Psichologinės incidento pasekmės – patirtas išgąstis, stresas. Pagalbos į psichologą, nukentėjusiųjų rėmimo grupę, kitą specialistą ar šeimą (jai asmuo nėra atviras apie savo seksualinę orientaciją) kreiptasi nebuvo. Paramos ieškota artimų draugų rate. Apie pirmąjį incidentą (t. y. darbdaviams išplatintą video medžiagą) nukentėjusioji pranešė policijai, dėl antrojo incidento (t. y. anketos internetinių pažiūrų portale sukūrimo) kreiptasi nebuvo. Informacijos apie policijos pareigūnų reakciją į minėtą įvykį bei tai, ar veika buvo kvalifikuota kaip neapykantos nusikaltimas, nepateikta.

Kiti du atvejai susiję su patyčiomis LGBTI asmenų atžvilgiu. Pirmuoju atveju pranešta apie metus laiko darbinėje aplinkoje (valstybinėje įstaigoje) patiriamas patyčias. Nukentėjęs, 27 metų biseksualus vyras, kuris nėra atviras apie savo seksualinę orientaciją, teigia, jog specifinėmis sąlygomis pasižyminčioje darbo vietoje buvo paskleisti gandai apie jo seksualinę orientaciją, metus laiko iš jo buvo sistemiškai tyčiojama, t.y. nuolat siuntinėjami įvairūs laiškai, rašteliai, jis buvo niekinamas, su juo nebendraujama net darbinio pobūdžio klausimais. Pažymėtina, jog dėl susiklosčiusios situacijos asmuo pagalbos kreipėsi į specialistus (asmuo bandė nusižudyti). Į teisėsaugos institucijas kreiptasi nebuvo. Nesikreipimo priežastys – baimė bei neturėjimas vilties sulaukti realios pagalbos.

Antrasis atvejis susijęs su nuolatiniu, ne vienerius metus besitęsiančiu tyčiojimusi iš asmens jo gyvenamojoje vietovėje. 28 metų homoseksualus vyras pranešė iš tam tikrų asmenų nuolat patiriantis jo atžvilgiu nukreiptus

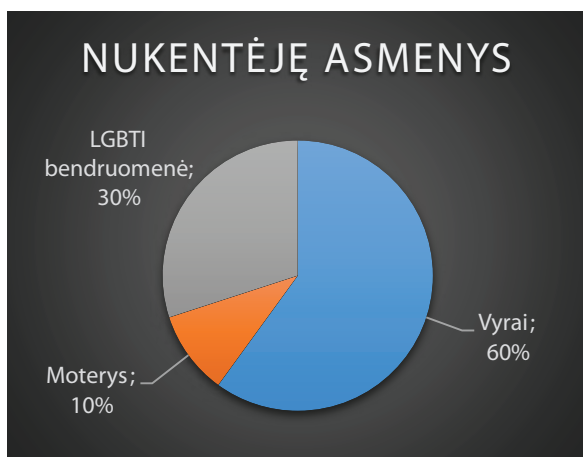
įžeidimus („Piderastas“, „gaidys“, „bybčiulpys“), grasinimus susidoroti. Dėl nuo minėtų veiksmų atsiradusių psichologinių padarinių asmuo kreipėsi pagalbos į psichologą, tačiau nemano, kad jam suteikta pagalba buvo tinkama. Asmuo teigia pranešęs apie incidentą policijos pareigūnams, tačiau jų reakciją įvardija kaip atsainią. Dėl minėto įvykio ikiteisminis tyrimas, anot nukentėjusiojo, pradėtas nebuvo.

5.

KITI NEAPYKANTA LGBTI ASMENIMS MOTYVUOTI INCIDENTAI

Greta anksčiau minėtų pranešimų apie įvykdytus neapykantos nusikaltimus, tyrimo metu užfiksuota dešimt pranešimų, priskirtinų kitų neapykanta LGBTI asmenims motyvuotų incidentų kategorijai. Šiai grupei priskiriamas LGBTI asmenis niekinantis elgesys, apimantis neapykantos kalbą, niekinančius literatūros ir muzikos kūrinius bei kitus incidentus, nepriklausančius neapykantos nusikaltimų kategorijai. Atkreiptinas dėmesys, jog, skirtingai nei grasinimų ir psichologinio smurto atveju, niekinančiu elgesiu ataskaitoje laikomas elgesys, neatitinkantis anksčiau minėtų aiškumo ir tikslingumo kriterijų.

Visus dešimt atvejų sudarė pranešimai apie įžeidimus ir/ar žodinę agresiją LGBTI asmenų atžvilgiu. Apie tris incidentus pranešė patys nukentėjusieji, apie likusius septynis – liudininkai ar kiti informacijos apie įvykį turintys asmenys. Du incidentai užfiksuoti mokymo įstaigose, vienas – namų aplinkoje, vienas – radijo eteriye, trys – internete, du – kitoje viešojoje vietoje. Vienu atveju veika buvo atlikta siunčiant anoniminės žinutes mobiliuoju telefonu. Nukentėjo šeši vyrai, viena moteris, trimis atvejais veika buvo nukreipta ne prieš konkretų asmenį, bet prieš visą LGBTI bendruomenę.

Vienas nukentėjęs nurodė kreipęsis psichologinės pagalbos. Pažymėtina, jog nei dėl vieno atvejo nebuvo kreiptasi į teisėsaugos institucijas.

Kaip vieną iš įžeidimų ir žodinės agresijos pavyzdžių būtų galima paminėti gautą pranešimą apie 2013 metų birželio 19 d. radijo stoties „ZIP FM“ eteryje įvykusį incidentą. Kasdieninės laidos „Didysis O“ metu klausyto-

jų buvo klausiama, ar homoseksualūs asmenys turėtų atvirai kalbėti apie savo seksualinę orientaciją, ar, vis dėlto, turėtų ją slėpti ir nesiviešinti. Į studiją paskambinęs klausytojas, prisistatęs Janiu iš Vilniaus, tiesioginio eterio metu savo pasisakymu kurstė neapykantą, ragino visus homoseksualius asmenis apipilti degiu skysčiu ir padegti, juos niekinti, diskriminuoti. Liudininko teigimu, neapykantą ir smurtą kurstantis pasisakymas buvo gana ilgas, jį galėjo girdėti daug žmonių, kadangi minėta laida yra populiari jaunimo tarpe, ji transliuojama tiek radijo bangomis, tiek ir internetu. Teigiama, jog vėliau sekė dar trijų žmonių pasisakymai, kuriuose buvo neigiamai atsiliepiama apie homoseksualius asmenis.

Verta paminėti, jog greta atliekamo tyrimo asociacija LGL vykdė internetinės erdvės stebėseną bei fiksavo LGBTI asmenis niekinančius bei neapykantą jų atžvilgiu kurstančius komentarus. Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai buvo nusiųsta keliolika pranešimų dėl komentarų interneto svetainėse, galimai pažeidžiančių Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 170 straipsnio 2-ąją ir 3-ąją dalis.

Pastebėtina, jog būtent elektroninėje erdvėje užfiksuojama daugiausia nesantaikos kurstymo LGBTI asmenų atžvilgiu atvejų. Teigiama, jog internetinių publikacijų komentaruose, socialiniuose tinklapiuose bei internetiniuose forumuose yra padaroma daugiau nei 90% visų nesantaikos kurstymo veikų.¹⁰ Visa tai smarkiai prisideda prie neigiamo socialinio klimato kūrimo, kadangi internetinėje aplinkoje išreikšta neapykanta pasiekia itin platų asmenų ratą.

10 Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2011. P. 7.

PAŽYMĖTINA, JOG ASOCIACIJA IGL PASIEKĖ
VIENUOLIKĄ PRANEŠIMŲ DEL PRADĖTŲ
IKITEISMINIŲ TYRIMŲ SŪSTABDYMŲ,
MOTYVOJANT TUO, JOG ATLIKUS VISUS
BUTINUS IKITEISMINIO TYRIMO VEIKSMUS,
NEBUVO NUSTATYTI NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ,
PADARĘ ASMENYS.

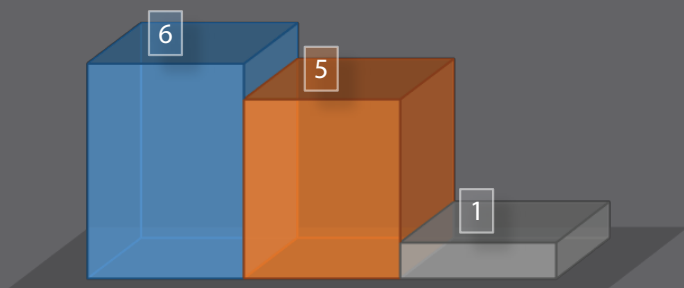
6.

TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ REAKCIJA Į UŽFIKSUOTUS NEAPYKANTOS NUSIKALTIMUS IR KITUS SUSIJUSIUS INCIDENTUS

Atlikto tyrimo duomenimis, mažiau nei pusė nukentėjusiųjų, liudininkų ar kitų informacijos apie įvykdytus neapykantos nusikaltimus turinčių asmenų apie juos pranešė teisėsaugos institucijoms. Iš dvylikos užfiksuotų

PRANEŠIMAI TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOMS

■ Pranešta ■ Nepranešta ■ Informacijos nėra

incidentų tik dėl 5 buvo kreiptasi į policijos pareigūnus. Dėl vieno atvejo informacijos apie kreipimąsi į teisėsaugos institucijas nepateikta.

Priežastys, dėl kurių nebuvo kreiptasi pagalbos į minėtas institucijas – nesitikėjimas sulaukti realios pagalbos, baimė, jog tai neigiamai paveiks nukentėjusiojo asmeninį gyvenimą ar darbo santykius.

Nepranešimo priežastis	Pasikartojimo dažnis
Nesitikėjimas sulaukti pagalbos	2
Poveikis asmeniniam gyvenimui	1
Poveikis darbo santykiams	1
Kita / nenurodyta	2

Atkreiptinas dėmesys, jog dviem iš penkių atvejų, kai apie nusikaltimą buvo pranešta policijos pareigūnams, jų reakcija buvo apibūdinta kaip atšaini. Vienu atvejų (fizinis smurtas prieš asmenį) teigiama, jog atvykę pareigūnai nukentėjusiam asmeniui teigė nematantys prasmės rašyti pareiškimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog policijos pareigūnų reakcija dėl minėto įvykio buvo įvardinta kaip pajuokianti. Antruoju atveju teigiama, jog teisėsaugos institucijų atstovai nereaguoja į asmens pranešimus dėl nuolatinių patyčių bei grasinimų jo atžvilgiu.

Kaip tinkama teisėsaugos institucijų reakcija buvo apibūdinta tik kartą, o dviem atvejais duomenų apie tai, kaip policijos pareigūnai reagavo į situaciją, nėra. Duomenų, jog nors vienas iš praneštų atvejų buvo kvalifikuotas kaip neapykantos nusikaltimas, negauta. Žinoma, jog dėl vieno incidento buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, 2013 metais asociacija LGL Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai išsiuntė keliolika pranešimų dėl komentarų

internetinėse svetainėse, galimai kurstančių neapykantą bei smurtą prieš LGBTI bendruomenei priklausančius ar juos palaikančius asmenis. Pažymėtina, jog asociaciją LGL pasiekė vienuolika pranešimų dėl pradėtų ikiteisminių tyrimų sustabdymo, motyvuojant tuo, jog, atlikus visus būtinus ikiteisminio tyrimo veiksmus, nebuvo nustatyti nusikalstamą veiką padarę asmenys. Taip pat gauti du pranešimai apie atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą motyvuojant, jog nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių bei du pranešimai, jog pradėtas ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas vieną veiką priskyrus privataus kaltinimo bylų kategorijai, kitoje – nesurinkus pakankamai duomenų asmens kaltei pagrįsti.

Pažymėtina, jog vienas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą buvo apskųstas Kauno apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjui, kadangi, anot Kauno apylinkės prokuratūros, komentarais, kuriuose LGBTI asmenis buvo raginama kastruoti, jiems „daužyti dūdas“, „išvanoti šonus“ beisbolo lazdomis, nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Anot minėtos institucijos, šie pasisakymai yra tik „natūrali pilietiška pozicija“, o negatyvi nuomonė jų atžvilgiu buvo išsakyta ne dėl jų seksualinės orientacijos, o dėl „akivaizdžiai priešiškos ir kategoriškos pozicijos“ dėl Vilniaus miesto savivaldybės administracijos sprendimo neleisti LGBTI bendruomenei pasinaudoti savo teise į taikius susirinkimus. LGL skundas buvo pripažintas tenkintinu konstatuojant, jog „svarbu yra komentaro turinys (...), o ne kokią informaciją skleidžia straipsnis“. Buvo konstatuota, jog minėti komentarai buvo nukreipti būtent prieš netradicinės seksualinės orientacijos asmenų grupę, o Kauno apylinkės prokuratūros nutarimas buvo panaikintas.

Atkreiptinas dėmesys ir į asociacijos LGL gautą Marijampolės apylinkės prokuratūros nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą dėl vieno interneti-

niame portale paskelbto komentaro. Pastebėtina, jog ikiteisminio tyrimo metu pagal IP adresą buvo nustatytas kompiuteris, iš kurio buvo parašytas niekinančio pobūdžio komentaras. Vis dėlto net ir šio fakto nepakako tam, jog būtų pradėtas teisminis procesas veiką padariusio asmens atžvilgiu. Specialiuoju liudininku apklaustas asmuo nurodė, jog bute gyvena tik jis su žmona, namuose yra vienas kompiuteris, iš kurio ir buvo parašytas komentaras. Asmuo nurodė, kad jokie kiti žmonės kompiuteriu, esančiu jų gyvenamojoje vietoje, nesinaudoja. Apklausus liudytojus nustatyta, kad komentaro parašymo metu apklaustojo asmens žmona dirbo ir nebuvo namuose. Nutarime teigiama, jog „labiausiai tikėtina“, kad komentarą parašė vyras, tačiau pastarajam teigiant, jog jis neatsimena, ar skaitė straipsnį, po kuriuo parašytas komentaras, ir patikinus, jog jokio komentaro „tikrai nerašęs“, ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas. Nutraukimo motyvas – nesurinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių asmens kaltę. LGL apskundė minėtą nutarimą, tačiau jos skundas tenkintas nebuvo.

Aukščiau aptarti pavyzdžiai iliustruoja aiškias problemas, tiriant su neapykantos kalba susijusius incidentus bei prisideda prie to, jog tik labai mažas dalis nukentėjusiųjų yra linkę pranešti apie padarytas nusikalstamas veikas LGBTI asmenų atžvilgiu. Manytina, jog prie to prisideda ne tik visuomenėje tvyrančios homo-, bi- ir transfobinės nuotaikos, bet ir pačių teisėsaugos institucijų pareigūnų neveiklumas reaguojant į panašaus pobūdžio atvejus. Dar kartą galima prisiminti aplinkybę, jog viena dažniausiai anketoje minimų nesikreipimo į atitinkamas institucijas priežasčių – nesitikėjimas sulaukti realios pagalbos, padėsiančios išspręsti kilusią situaciją.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Tyrimo metu gauta informacija apie 2013 m. sausio – lapkričio mėnesiais įvykdytus neapykantos nusikaltimus ar kitus susijusius incidentus rodo, jog Lietuvoje vis dar gajos išankstinės neigiamos nuostatos ir stereotipai LGBTI asmenų atžvilgiu. Pastebėtina, jog neapykanta motyvuotų nusikaltimų ir incidentų skaičius ypatingai išauga viešų renginių ar socialinės reklamos kampanijų, susijusių su LGBTI bendruomene bei jų teisių problemomis, metu.

Didelį susirūpinimą kelia tai, jog tik maža dalis nukentėjusiųjų nuo neapykanta LGBTI bendruomenei motyvuotų nusikaltimų ir incidentų ar kitos informacijos apie šiuos įvykius turinčių asmenų kreipiasi į teisėsaugos institucijas. Pažymėtina, jog prie to prisideda ne tik baimė, jog pranešimas apie įvykį neigiamai paveiks nukentėjusiojo asmeninį gyvenimą ar darbo santykius, bet ir tai, jog asmenys neretai nemato tikslo kreiptis į minėtas institucijas, kadangi nesitiki iš jų sulaukti tinkamos pagalbos, o net ir pranešant apie įvykį policijai, tam tikrais atvejais nukentėję asmenys pareigūnų reakciją įvardina kaip atsainią, kartais netgi pajuokiančią.

Ypatingas dėmesys turėtų būti atkreiptas į LGBTI asmenis niekinančius pasisakymus internetinėje erdvėje. Kaip jau buvo minėta, internetinių publikacijų komentaruose, socialiniuose tinklapiuose bei internetiniuose

forumuose yra padaroma daugiau nei 90% visų neapykantos kurstymo veikų. Vis dėlto, kaip rodo greta šio tyrimo asociacijos LGL vykdytas minėtų incidentų fiksavimas bei pranešimas apie juos Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, didelė dalis pažeidėjų lieka neišaiškinti, teigiant, jog net ir atlikus visus įmanomus tyrimo procesinius veiksmus, veiką padarę asmenys lieka nenustatyti. Taip pat pastebėtina, jog kartais tenka imtis papildomų veiksmų siekiant įrodyti, jog padarytos veikos atitinka Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintos normos sudėtį. Šie ir kiti ataskaitoje paminėti aspektai rodo, jog minėta sritis reikalauja konkrečių poveikio priemonių siekiant užtikrinti, jog prieš LGBTI asmenis nukreipta neapykanta būtų pažabota. Tai pavyks padaryti tik tuo atveju, jei tam bus naudojamos tinkamos ir, svarbiausia, efektyvios priemonės.

Priemonės, galinčios prisidėti prie teigiamų pokyčių skatinimo – bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis žmogaus teisių gynimo asociacijomis bei tikslingi teisėsaugos institucijų pareigūnų mokymai neapykanta motyvuotų nusikaltimų ir incidentų srityje. Dialogo bei mokymų pagalba turėtų būti ne tik aiškiai įvardinta, kokios veikos sudaro neapykantos nusikaltimų ir incidentų sudėtį, bet ir tai, kaip turi būti elgiamasi su nukentėjusiais bei liudininkais, užtikrinant minėtiems asmenims visokeriopą tiek teisinę, tiek ir psichologinę pagalbą.

VIS DĖLTO, KAIP RODO GRETA ŠIO TYRIMO
ASOCIACIJOS LGI VYKDYTAS MINĖTŲ
INCIDENTŲ FIKSAVIMAS BEI PRANĖSIMAS
APIE JUOS, LIE TU VOS RESUBLIKOS
GENERALNEI PROKURATURAI DIDELĖ
DALIS PAZEIDĖJŲ LIEKAT NEISAISKINTI,
TEIGIANT, JOG NET IR ATLİKUS VISUS
IMANOMUS TYRIMO PROCESINUS
VEIKSMUS, VEIKĄ PADARĘ ASMENYS LIEKA
NENUSTATYTI.

HOMOFOBINIAI IR TRANSFOBINIAI NEAPYKANTOS NUSIKALTIMAI LIETUVOJE

LGL stebėsenos ataskaita 2013

Išleido asociacija LGL

www.atviri.lt

www.lgl.lt

www.facebook.com/lgl

Dėkojame už paramą tarptautinei
organizacijai „ILGA-Europe“.

ISBN 978-609-420-337-4

© Lietuvos gėjų lyga, 2013 m.

Nusikaltimai įvykdyti prieš asmenį ar jo turtą dėl asmens lyties, lytinės tapatybės, seksualinės orientacijos, amžiaus, negalios, rasės ar etninės kilmės, tautybės ar religijos yra **laikomi neapykantos nusikaltimais**.

Neapykantos nusikaltimai gali būti:

- užpuolimas, fizinis smurtas, sumušimas, neteisėtas laisvės apribojimas;
- seksualinis priekabiavimas, išžaginimas; turto sugadinimas, aprašinėjimas, padegimas;
- neapykantos kurstymas (tyčiojimasis, niekinimas, skatinimas diskriminuoti);
- grasinimas ar kitas psichologinis smurtas (pvz., grasinimas susidoroti, paviėšinti seksualinę orientaciją darbe, mokykloje ar šeimos nariams; įžeidinėjimas, žeminimas, patyčios);
- priekabiavimas, terorizavimas, persekiojimas (pvz., sekimas, nuolatinis žinučių siuntinėjimas, skambinėjimas);
- smurtas artimoje aplinkoje (šeimoje) ir kita.

Apie neapykantos nusikaltimus turėtų būti pranešama policijai. Nepriklausomai nuo to, ar buvo pranešta policijai, svetainėje **www.lgl.lt** galite visiškai **anonimiškai ir saugiai** pranešti apie homofobišką, bifobišką ar transfobišką neapykantos nusikaltimą ar kitą incidentą, nuo kurio tiesiogiai nukentėjote ar kurio liudininku tapote.

